

ANMELDELSER

LAURA GILLIAM & EVA GULLØV med bidrag af Karen Fog Olwig og Dil Bach: Civiliserende institutioner. Om idealer og distinktioner i opdragelse. Aarhus og København: Aarhus Universitetsforlag 2012. 308 sider. ISBN 978 87 7934 702 1. Pris: 299,95 kr.

Forfatternes ambition er at belyse grundlæggende og betydningsfulde kulturelle værdier og sociale standarder i det danske samfund gennem en udforskning af konkrete opdragelsespraksisser i nogle af samfundets institutioner; nemlig familier, daginstitutioner og skoler. Bogen udspringer af forskningsprojektet „Civilizing Institutions in a Modern Welfare State“ og er finansieret af Forskningsrådet for Samfund og Erhverv. Ud over Laura Gilliam og Eva Gulløv har Karen Fog Olwig og Dil Bach hver bidraget med et kapitel til bogen.

Antologiens kapitler bygger på undersøgelser foretaget i forskellige institutioner. Omdrejningspunktet for den etnografiske analyse er forfatternes inspiration af Norbert Elias' begreb *civilisering*. Forfatterne giver en grundig redegørelse af begrebets placering i Elias' bredere teoridannelse og de præciserer også, hvad civiliseringsbegrebet kan bidrage med i forhold til andre beslægtede begreber såsom disciplinering og opdragelse. Forfatterne redegør for, hvordan begrebet civilisering på én gang retter sig mod individet og samfundet og mod de bredere sociale integrations- og distinktionsprocesser, som etablerer og standardiserer bestemte adfærdsmåder som rigtige. Til sammenligning hermed retter disciplineringsbegrebet sig mere snævert på magtdimensioner og opdragelsesbegrebet på det generelle og bevidste projekt om at forme barnet (uden samtidig at eksplicitere relationen til andre mennesker). Civiliseringsbegrebet er også, i mine øjne, et valg, som fungerer særdeles godt i forhold til på én gang at undersøge bredt, værdihorisonter og sociale skel i samtidens Danmark, og dybt, specifikke værdibaserede processer i konkrete fællesskaber omkring familie, daginstitution og skole. Det lykkes samtidig for forfatterne igennem hele bogen at forholde sig diskuterende til begrebet civilisering i mødet med den konkrete empiri, frem for at begrebet dikterer nogle perspektiver i empirien, som derved bliver forudsigelige for læseren. Sidstnævnte er en risiko, når det teoretiske afsæt er centreret omkring ét bestemt begreb, men det undgår forfatterne helt. Forfatterne går på opdagelse i empirien med civiliseringsbegrebet i baghånden, og det gøres på en måde, så jeg som læser overraskes af analysen. Bogen er velskrevet og netop derfor også let læst på trods af emnets kompleksitet.

Bogen består af ni kapitler. Laura Gilliam og Eva Gulløv har skrevet kapitel 1 og 2 i fællesskab. I kapitel 1 præsenteres med afsæt i civiliseringsbegrebet bogens teoretiske ramme og Norbert Elias' omfattende tænkning. Desuden diskuteres civilisationsbegrebet i forhold til andre, beslægtede teoretiske perspektiver (fx Foucaults disciplineringsbegreb). I kapitel 2 anvendes civiliseringsbegrebet som afsæt for et overblik over udviklingen på daginstitutionsområdet i Danmark siden 2. verdenskrig. Forfatterne belyser forskellige tiders forståelser af danske institutioners værdier og betydning. Forfatternes anvendelse af civiliseringsbegrebet som omdrejningspunkt for det historiske tilbageblik betyder, at de læsere, der har læst flere historiske rids af børneinstitutioners historie, stadig kan forvente at finde nye aspekter og sammenhænge, som de ikke har set præsenteret før. Begge kapitler er særdeles grundige i deres gennemgange og giver et detaljeret overblik over deres emne.

Herefter følger seks empirisk funderede kapitler. Kapitel 3 er skrevet af Eva Gulløv, og det omhandler børns tidligste institutionaliseringserfaringer i henholdsvis vuggestue og børnehave og de modsatrettede og svært balancerende krav fra de voksne i forhold til børnene om at være på én gang både naturlige og samtidig kultiverede – på den rigtige måde. Kapitel 4 er skrevet af Karen Fog Olwig. I kapitlet undersøger hun betydningen af børnehaven som et hus, et „civiliseringssted“, og hvordan det har betydning for børnenes måder at skabe relationer på, samt hvordan børnene både tilegner sig og udfordrer social værdi og betydning. Kapitlet bygger på livsfortællinger fra unge mennesker, der ser tilbage på deres tid i børnehaven og forholder sig til børnehaven som sted og ramme for forskellige opdragelsespraksisser. Kapitlet adskiller sig rent metodisk fra resten af bogen, idet kapitlet udelukkende bygger på et børneperspektiv i tilbageblik. Olwig beskriver selv, hvordan livshistorier er en særlig slags fortælling, der formes i lyset af fortællernes senere livserfaringer. Jeg kunne som læser godt savne, at der i kapitlet blev reflekteret mere indgående over, hvad det betyder at bruge erindringer som empiri ikke bare i forhold til den pågældende analyse, men også for bogens samlede budskab som sådan.

Kapitel 5, 6 og 7 er skrevet af Laura Gilliam, og alle kapitlerne tager udgangspunkt i en for de flestes vedkommende uomgængelig civiliseringsinstitution: skolen. Gilliam undersøger tre forskellige årgange, 0., 4. (sidenhen 6.) og 9. klasse, på forskellige skoler og dermed i forskellig kontekst. Gennem analysen bliver det tydeligt, hvordan skolens lærere underviser eleverne i at være sociale på bestemte måder, der passer til skolens normer og struktur. Efterhånden som eleverne bliver ældre, orienteres dette civiliseringsarbejde i forhold til bestemte værdier i samfundet og forestillinger om, hvad det vil sige at være en god samfundsborger.

Det er tankevækkende at se, hvordan etableringen af standarder for opførsel blandt andet er baseret på konstruktioner af sociale kategorier såsom køn, etnicitet, religion osv., som inkluderer nogle børn og ekskluderer andre. Pointen er i sin abstrakte form ikke en overraskelse, men det gør indtryk, når man læser analysen og ser den konkrete empiri udfoldet. Dette skyldes blandt andet, at de beskrevne in- og eksklusionsprocesser er funderet i så bredt værdsatte idealer for fællesskab og samfund, at jeg tror, at mange læsere vil kunne genkende sig selv i det. Især gør det indtryk at læse analysen i kapitel 7. Her viser Gilliam, hvordan en 9. klasse i et privilegeret miljø civiliseres ind i et moralsk hierarki, som skolen og lærerne placerer børnene, deres forældre og sig selv øverst i. Læs det!

Kapitel 8 er skrevet af Dil Bach, og analysen tager afsæt i privilegerede familier og opdragelse. Bach har blandt andet interviewet mødre om deres opdragelsesformer og lavet deltagerobservation i nogle af hjemmene. Ligesom Olwigs kapitel stikker dette kapitel en smule ud fra bogens overordnede ramme. I dette tilfælde skyldes det, at Bach frem for at bruge civiliseringsbegrebet tager afsæt i Beverly Skeggs begreb „respektabilitet“. Dette er dog ikke forstyrrende, men derimod medvirkende til at differentiere og præcisere, hvad de to begreber hver især handler om. Analysen af privilegerede familier er interessant læsning, blandt andet fordi det bliver så tydeligt, hvor afgørende civiliseringen af børnene er for forældrenes – og især mødrenes – egen sociale kapital (i Bourdieusk forstand) som formående, respektable og socialt attraktive mennesker. I kapitel 9 optegnes de prioriteringer og den praksis, der udøves i institutionerne, som konsistent struktur i et samlet billede. Samtidig viser kapitlet også, hvordan disse prioriteringer ikke nødvendigvis indfries, fordi forskellige børn på forskellige tidspunkter er med til at bearbejde og forme civiliseringsprocessen. Kapitlet slutter med en diskussion af konsekvensen af de civiliserende bestræbelser.

Kapitlerne kan læses hver for sig, hvis man ønsker det. Jeg er dog enig med Gilliam og Gulløv i, at bogen med fordel kan læses samlet som en monografi, da man ellers går glip af bogens rigt facetterede og samlede analyse af det danske samfunds normer, idealer og sociale hierarkier. Bogen fremstår helstøbt, hvilket skyldes den konsistente brug af civiliseringsbegrebet i forhold til en given institutionskontekst. Karen Fog Olwigs og Dil Bachs kapitler stikker stilmæssigt en smule ud i forhold til helheden, hvilket skyldes et lidt anderledes brug af metode og teori, men dette svækker ikke bogens fokus. Bogen er oplysende på mange måder, dels fordi den giver et velfunderet indblik i nogle af samfundets mest grundlæggende institutioner og deres betydning på flere niveauer, dels i sin grundige diskussion af civiliseringsbegrebet som nøgle til samfundsanalyse og beskrivelse af de danske institutioners historie. Bogen er således ikke bare inspirerende, fordi den lægger et anderledes perspektiv på opdragelsesprocesser

i det moderne samfund; man føler også, at man virkelig har lært noget efter endt læsning. Bogen repræsenterer (endnu) et vægtigt bidrag til forståelsen af børneliv og samfundsliv i Danmark fra forfatternes hænder, og den giver en samlet og grundig gennemgang af nogle grundlæggende strukturer i samfundet, som med fordel kan læses af mange faggrupper.

Artiklerne tager afsæt i genstandsfelter, der vedrører børn, men kvaliteten af undersøgelsen gør, at jeg vil anbefale bogen til en bredere læserskare med interesser, der rækker ud over børne- og institutionsområdet, for eksempel forskere, studerende og praktikere med interesse for in- og eksklusionsprocesser, kulturelle distinktioner, sociale og moralske hierarkier osv.

*Ida Hammen, ph.d.-studerende
Institut for Samfund og Globalisering
Roskilde Universitetscenter*

IDA HARBOE KNUDSEN: *New Lithuania in Old Hands. Effects and Outcomes of Europeanization in Rural Lithuania.* London & New York: Anthem Press 2012. 204 sider. Illus. ISBN 978 0 85728 453 2 (hb). Pris: £ 60/\$ 99.

I monografien *New Lithuania in Old Hands* sætter Ida Harboe Knudsen sig for at analysere, hvordan EU's love bliver praktiseret og har fået betydning i Litauen siden landets optagelse i unionen i 2004. Monografien baserer sig på hendes ph.d.-afhandling, hvortil hun i to litauiske landsbyer i 2004 og 2006 udførte feltarbejde hos semisubsistenslandmænd, det vil sige familielandbrug på 1-10 hektar.

I beskrivelsen af EU's ekspansion introducerer Knudsen begrebet „Europeanization“. Det er forskelligt fra det ofte brugte „europeanization“, som med et instrumentalistisk udgangspunkt antager, at EU-loves udbredelse skaber ligheder med et EU baseret på de gamle (præ-2004) EU-landes forståelser af, hvordan Europa skal være. Med „Europeanization“ analyserer Knudsen, hvordan EU-love og initiativer bliver praktiseret og får betydning i forhold til allerede eksisterende strukturer i Litauen. „Europeanization“ eksisterer side om side med disintegrationen efter det socialistiske systems fald, hvilket især har haft betydning for omsætningen af EU-lovene til praksis. EU-love og -politikker bliver gennem såkaldte „practical negotiations“ forhandlet og implementeret på lokal vis, hvilket *modvirker* et litauisk metonym for EU, men producerer det, Knudsen kalder „lokale EU'er“. Landmændene, som er længst væk fra lovgivningsprocesserne i Bruxelles, er i denne proces nogle af dem, som mærker EU-lovene mest og har størst indflydelse på, hvordan de implementeres i praksis.

I sin definition af, hvorledes socialismen kan forstås, trækker Knudsen især på antropolog Katherine Verderys analyse af forholdet til ejendom under socialismen.